

Mormoner fra Ribe Amt.

Af Prof. P. S. Vig, Blair, Nebr. U. S. A.

Mormonismen, denne nye amerikanske Religion, har i sin Tid haft en rig Missionsmark i Danmark. Atter og atter møder man Mennesker, hvis Slægtninge og Bekendte i sin Tid drog til Amerika som Mormoner, og siden har de kun sjældent om nogen Sinde hørt fra dem. Og flere af de ældre vil kunne huske, at Mormonerne i sin Tid holdt Møder, som tit blev forstyrrede og opløste, desværre ikke sjældent ved Midler, som kun var lidet aandelige. Blandt Danske her i Amerika møder man det samme: Baade den og den har Brødre og Søstre samt andre Slægtninge i Utah, som de har haft Breve fra eller besøgt. Jeg kunde anføre en Mængde Eksempler herpaa. Paa den Egn, hvor jeg bor, og hvor ikke faa Danske nu har deres Hjem, var de første af vore Landsmænd frafaldne Mormoner, hvis Børn og Børnebørn nu bor her og er tit rige og ansete Folk. Blair ligger nemlig kun 25 engelske Mil fra Florence og Omaha ved Missouri-Floden. Men før Jernbanen (i 1865) naaede til Omaha, var der baade ved Omaha og Florence Færge over nævnte Flod. Ved Florence havde Mormonerne deres Lejr, hvorfra de i 1847, under Ledelse af Brigham Young, foretog den store Pilgrimsrejse til den store Saltsø i Utah, hvor de byggede det nye Zion, nu

kendt under Navnet Salt Lake City. Og ved Florence fandtes den sidste af de Forenede Staters Militær-Stationer, før man kom ind i den store ubeboede Ørken, som ikke afbrødes, før man naaede Utahs Dale, Mormonernes Hjem. Men ved Florence var mange af Zions Hellige blevne trætte baade af Rejsen over Prærien og af den nye Tro, i hvilken de havde sagt deres Fædreland Farvel, og ved Militærmyndighedernes Hjælp fik de Mormonlederne til at tilbagebetale sig de dem betroede Penge, sagde Selskabet Farvel og nedsatte sig med deres Familie paa et Stykke Land i Nærheden, som de købte for lidt eller intet.

Saaledes med dem, der var vant til Bondearbejde fra Danmark. Haandværkere tog gerne Plads i Omaha ved deres Profession. Men ogsaa af dem, som holdt ud, til de naaede Utah, var der ikke saa faa, som siden sagde Mormonismen Farvel og — tit med Fare for Liv og Gods — vendte tilbage til det østlige Nebraska, som de huskede fra Udrejsen.

Saa vidt mig bekendt fandt Mormonismen aldrig nogen stor Indgang i Ribe Amt. I „Morgenstjernen, et historisk-biografisk Maanedsskrift“, redigeret og udgivet af Andrew Jenson, Salt Lake City, Utah, 1.—3. Aargang 1882—83—84, har jeg kun mødt Navnet paa én Person fra Ribe Amt, der indtog en ledende Stilling blandt Mormonerne; han hørte nemlig til de 70's Præstedømme. Jens Christian Nielsen omtales saaledes i „Morgenstjernen“ (2. Aarg. Side 143) „født i Faaborg Sogn, Ribe Amt, Jylland, den 10de August, blev døbt den 1ste Febr. 1852 af A. W. Winberg i Vejle, — virkede som Missionær i Forening med Daniel Carn og George Rejser i Hamborg et Par Aar, indtil han tilligemed Ældste Rejser blev arresteret og

landsforvist. Derefter virkede han som Missionær paa Sjælland, senere i England og de Forenede Stater og emigrerede til Utah i 1855. Han bor fremdeles i Moroni, Sanpete County, Utah. I 1878—79 var J. C. Nielsen atter i Danmark som Missionær og omtales saaledes i „Morgenstjernen“: „Han virkede en Tid som omrejsende Ældste i og senere som Præsident for Aarhus Konference.“

Tager man derimod Ribe Stift som Helhed, ser det noget anderledes ud. Allerede i Juni 1851 døbttes de første Mormoner i Fredericia. Senere blev der en Del Mormoner i Vejle, Bredsten, Store-Lihme og i Egtved Sogn. Jeg, som er født i Egtved Sogn den 7. Novbr. 1854, kan saa tydelig huske, at Mormonerne holdt Forsamlinger i vort Nabolag — vi boede Vest for Bøgvad Skov — og at i hvert Fald en af Naboerne blev døbt med sin Familie og udvandrede til Amerika.

Manden, som gik under Navnet „Mikkel Snedker“ — hans fulde Navn var Mikkel Jensen —, maa imidlertid være bleven træt af Mormonismen. Han kom nemlig aldrig til Utah, men fik sit Hjem i Council Bluffs, Iowa, paa modsat Side af Missouri-Floden fra Omaha, hvor han døde for mange Aar siden. — — — En anden af Mormonismens Proselyter fra Egtved Sogn var den i Amerika siden saa bekendte Udgiver af „Den danske Pionér“ i Omaha, Mark Hansen, der var fra Vollund i Egtved Sogn.

Ikke mindre end 9 af de Missionærer, som Mormonerne udsendte fra Zion til Danmark i Tidsrummet 1850—81, var fra Ribe Stift — ifølge „Morgenstjernen“. Deres Navne, som anføres i nævnte Skrift, udelades her, hvor vi særlig har med Ribe Amt at gøre.

I sit „Hyrdebrev til Gejstligheden i Ribe Stift“ af

27. Januar 1858 siger Biskop Daugaard: „Mormonismen har i de senere Aar ikke gjort store Fremskridt; den er vel lige saa meget i Tilbagegang som i Fremgang. Det er hændet i afvigte Aar, at jeg med en Post har modtaget Beretning om, at nogle havde ladet sig forføre til at gaa over til denne Sekt, og at jeg med den næste Post har modtaget Underretning om, at et lige saa stort Tal paa et andet Sted er vendt tilbage fra den til Kirken.“

Hvis Mormonernes Tal er til at stole paa, passer Biskoppens Paastand ikke. Ifølge Listerne i „Morgenstjernen“s 3. Aarg. Side 350 døbtes i Aaret 1857 i Danmark 1117 til Mormoner, flere end i noget andet foregaaende Aar med Undtagelse af 1853 og 1854, da de døbtes Antal var henholdsvis 1153 og 1196. I 1861 var Antallet paa de døbte endog 1296 og i 1862 1142. Fra 1850—83 regner Mormonerne de døbtes Antal i hele Norden til 36,340, de udvandrede til 16,585. For Danmarks Vedkommende var de døbte i anførte Tidsrum 20,302 og de udvandrede 10,236! — Dog har Biskop Daugaards Ord naturligvis Forholdene i Ribe Stift for Øje.

— Vi vender os nu særlig til Ribe Amt — og til en nok saa mærkelig Familie derfra, som i sin Tid blev Mormoner, forlod siden Mormonkirken og søgte tilbage til Nebraska, hvor dens Efterkommere endnu findes. Da jeg antager, at Læserne af „Fra Ribe Amt“ vil interessere sig ogsaa for den Side af Fortidens Historie, skal jeg i det følgende meddele de Oplysninger om nævnte Familie, som jeg har kunnet overkomme, særlig ved Samtale med dens nulevende ældste Medlemmer her i Landet. Jeg vil saa kun endnu bede Læseren om at huske paa, at denne Families

Historie ligner saa mangfoldige andre Danskeres Historie, særlig hvad den første Del angaar. Og dermed gaar vi til Emnet

Familien Schou fra Vamdrup.

Først en Redegørelse for mine Kilder til disse Oplysninger. For snart mange Aar siden besøgte jeg en dansk Familie i Nance County, Nebraska. Konen dør havde tidligere været gift med Peter Schou fra Vamdrup, der nu har været død i mange Aar. Hun laante mig et Nr. af „Kolding Avis“ fra 1863, hvori hendes tidligere Mands Fader underretter sine Venner i Danmark om, at han ikke mere er Mormon, men har indset Mormonismens Vildfarelser og sine egne Fejltagelser ved nogensinde at give den Tiltro. Brevet, som jeg desværre ikke afskrev, er dateret „Fairfield, Utah, 19de Januar 1863 — og aftrykt i „Kolding Avis“ for 23. Marts 1863.

Nu i dette Efteraar (1915) har jeg haft Anledning til at besøge nævnte Brevskrivers yngste Søn, Hr. John S. Schow i Howard County, Nebraska, og efterfølgende Oplysninger om Familien skylder jeg en Dags Samtale med denne min Landsmand i hans gæstfrie Hjem ude i den store danske Nybygd i Nebraska. Vel var min Meddeler kun 9—10 Aar, da en Del af de Begivenheder fandt Sted, som her skal berettes om, men min Fader havde sikkert Ret, da han sagde: „Hunde og Drengene — de husker længe!“ Og selv om John S. Schow nu er en Mand paa 68 Aar, saa husker han grant og fortæller livligt om svundne Dage.

— — —

I Efteraaret 1855 kom to Mormon-Prædikanter til Vamdrup Sogn og fandt Indgang hos nogle af Bebo-

erne, særlig hos Gaardejer og Smed Søren Jepsen Schou i Øster-Vamdrup. Denne dygtige Mand var født i Vamdrup i 1797. Hans Fader var Hjulmand, selv havde han lært Smedeprofessionen og havde Smedeværksted i Byen, men ejede tillige „den Gaard, som den Doktor siden boede i, der var saa god til at kurere Benbrud“, siger min Hjemmelsmand. Hermed menes naturligvis Lægen Poulsen, en Søn af den bekendte „Kolsnap Doktor“, som var saa meget omtalt i min Drengetid. Søren J. Schou var gift anden Gang. Med sin første Hustru havde han haft 5 Børn, af hvilke kun 3 levede, til de blev voksne. Med sin anden Hustru havde han 10 Børn, af hvilke nu kun John S. Schow er i Live. Søren Schou stod sig godt, var en agtet og godgørende Mand. Under Trearskrigen rumsterede de tyske Soldater slemt i Byen. Men Søren, som stillede sig mildt og venligt mod dem, behandlede de godt. Han var saa ogsaa den eneste i Byen, der fik Erstatning for den Skade, han havde lidt. — En fattig Familie, som ikke selv havde Brønd, hentede altid Vand hos Søren Schous. Da han siden solgte sin Gaard for at rejse til Amerika, vilde den Mand, som købte den, ikke have det Renderi efter Vand. Da Søren hørte det, sagde han: „Den Mand bliver saamænd ikke gammel i Gaarden“. „Det blev han da heller ikke“ — føjer hans Søn til. — Søren Schou var en Mand, der havde Sans for kristelige Ting, og det var vel Grunden til, at Mormonprædikanterne kom til hans Hjem.

Hvad hed disse Prædikanter? „Ja“, siger John Schow, „den ene hed Lars — og han kom med til Amerika; den anden var en Klejnsmed fra Skodborg Sogn, tror jeg nok.“ Af det Dokument, som siden

skal citeres, fremgaar, at Lars er den samme som „Teglbrænder Lars Nielsen fra Fyen“. Af „Morgensjernen“, III, 11 fremgaar, at „de to første, som blev døbte paa Fyen, var Helene Thomsen og Lars Nielsen. De blev begge døbte af K. H. Bruun den 5te Oktober 1851.“ — Klejnsmeden har jeg ikke kunnet finde Navn paa. Ogsaa hos Søren Schou fandt det nye Evangelium Indgang; baade han og Hustru samt en Del af deres Børn blev døbte. Dog blev ikke alle hans Børn døbte — saaledes hverken Jeppe eller Anders, der var af hans første Ægteskab. Derimod blev Sønnen Hans og Svigersønnen Søren Watt, der var gift med Datteren Ane Marie, døbte. Inden han lod sig døbe, raadførte Søren Schou sig med sin Sognepræst angaaende den ny Lære, men fandt sig ikke tilfredsstillt ved, hvad han der fik. „Præsterne var døde den Gang“, siger John Schow, „de spurgte min Fader, hvad Forskel der er paa Mælk og Brød og Brød og Mælk — og hvad kunde det hjælpe en Mand, der var i Nød?“ — Sagen er vel dog den, at et Menneske, der er grebet af Fanatisme, er ikke let at standse. Der blev holdt mange Møder i Søren Schous Hus i Vamdrup — ogsaa Modstandere af det nye kom med til disse og søgte at forstyrre dem med Vold og Spektakel. Søren Schou vilde have Fred i sit Hus og fik derfor „Flyv-Mads“ til at drive Spektakelmagerne ud, og Mads brugte nok sine stærke Næver ved denne Lejlighed paa en for Vedkommende meget følelig Maade. Men ikke nok hermed: Søren Schou sagsøgte Urostifterne for Skadeserstatning.

Angaaende den Retssag, som heraf fulgte, findes der i J. M. L. Hjorts „Ugeskrift for den evangeliske Kirke i Danmark“ for 23. Maj 1856 et Brudstykke af et Ind-

læg fra Klagernes Side, som vistnok fortjener at anføres in extenso, da det paa en slaaende Maade viser baade Mormon-Prædikanternes Fremgangs- og Forsvarsart samt deres Tilhængeres enfoldige Ærbødighed for Skriftens Ord. Vi giver derfor Ordet til „Evangelisk Ugeskrift“:

„Under en ved Andst-Slaugs Herreders Ret af nogle Mormoner i Vamdrup Sogn, Ribe Amt (hvorhen Sekten i afvigte Efteraar havde forplantet sig uden dog at vinde videre Udbredelse), anlagt Sag mod nogle Personer der af Sognet, hvem de beskyldte for at have forstyrret dem i deres Gudstjeneste, have de Indklagedes Sagfører, Procurator Dahl i Kolding, bl. a. yttret, at Mormonerne ikke kunde gjøre Fordring paa at beskyttes ved Grundlovens § 81, da deres Lære om Flerkoneriet stred mod Sædeligheden. Hertil svarede Mormonerne, Teglbrænder Lars Nielsen fra Fyen og Gaardmand Søren Schou af Øster-Vamdrup, i et af dem selv forfattet inden Retten den 14de April 1856 fremlagt Indlæg, som følger:

„ . . . Dernæst Læren om Flerkoneriet. Vi tilstaar, at vi tror paa Lærdommen om Flerkoneriet, saaledes som Bibelen lærer derom, men at det udføres kun i Utah. Vi vil nu henvise Dahl til Luthers Lære om at ægte mere end én Hustru. De berømte Reformatorer Martin Luther, Philip Melanchthon, Justus Vintfert, Melander, dette er de første Stiftere af denne Menighed, som kaldes den evangeliske christelige eller den lutherske Menighed. Luther i Forening med disse har given Philip, Landgreve af Hessen, Tilladelse til at ægte to Hustruer og erklærede, at Evangeliet har hverken tilbagekaldt eller forbudt, hvad der var tilladt i Moselov med Hensyn til Giftermaal; og Landgrevens

Hofprædikant, Melander, administrerede Ægteskabs-eeden og højtideligholdt Bryllupsceremonien, i Guds Navn erklærende, at det at have to Hustruer var baade christeligt og lovligt, ligesom Sara, Hagar, Lea og Rachel vare Abrahams og Jakobs Hustruer. Disse Excerpter ere uddragne af det første Bind af et Værk, betitlet: de protestantiske Kirkers Forskelligheders Historie. Naar Dahl nu vil sige, at Læren om Fleerkoneriet ikke er christeligt, saa maa han først forkaste den Menigheds Stifter, som han selv staar i og be- kjender sig til, for at være uchristelig. Vi vil nu op- opfordre Dahl til at bevise af Bibelen, om Fleerko- neriet er Synd, og at vise os, hvor Gud har forbudet det. Om det er en usædelig Lærdom, saa maa Abraham og Jakob og saa mange af de hellige Konger, som der er talet om i Bibelen, der havde flere Hustruer, været usædelige Mænd, og Gud kalder sig Abrahams og Isaks og Jakobs Gud, og dette er hans Navn evin- delig, og hans Ihukommelse fra Slægt til Slægt, 2. Mos. 8. Kap., og Jesus siger: de skal komme fra Øster og Vester og sidde tilbords med Abraham, Isak og Jakob i Guds Rige. Om Dahl troer, at Fleerkoneri er usædeligt, da maa han vogte sig for at komme i Guds Rige; thi disse usædelige Fleerkonemænd, Abraham og Jakob, vil komme der, og dernæst maa han for- kaste Bibelen, som en farlig og usædelig Bog; thi der stadfæstes Læren om Fleerkoneriet, og have en mere hellig og sædelig Bog, der bedre passer efter den Christendom, der tillader offentlige Horehuse og holder offentlige Skjøger, naar han fordømmer at have mer end en Hustru; thi det gør Bibelen ikke, men fordømmer paa det strengeste Horeri og Skjørlevnet og al utugtig Væsen, ja, der er skreven, at alle Skjør-

levnere og Hoerkarle, deres Deel vil være i Søn, som brænder med Ild og Svovl, og vi læser i Bibelen, at Guds hellige Mænd havde flere Hustruer, og til den samme Tid, naar nogen bedrev Hoer, deres Straf var Døden. Vi opfordrer Dahl til at bevise af Bibelen, at Fleerkoneriet er en usædelig Lærdom, eller han vil blive betragtet som den, der forsvarer Ugudelighed, og vil bringe Hævn over de Uskyldige“. — Saa langt Indlæget. For at man skal kunne forstaa, hvorledes en fynsk Teglbrænder og en jydsk Smed har kunnet citere den franske Biskop J. B. Bossuet's „Histoire des variations des églises protestantes“, der udkom i 2 Bind i 1688, og ikke, mig bekendt, findes i dansk Oversættelse, men derimod i engelsk (Dublin 1836), maa man huske paa, at de havde faaet Hjælp fra Hovedkvarteret i København. I Danmark som alle- vegne var Mormonismen nemlig saaledes organiseret, at man paa Hovedkvarteret vidste nøje Besked om hvad der gik for sig paa Missionsmarkens forskellige Afdelinger. At Hovedkvarteret i København ogsaa har været bekendt med denne Retssag, kan man se af Præsident Hights Skrivelse, som er anført i „Morgenstjernen“ III, Side 35. — Dog nok herom.

— Søren Schou var, som en stor Del af de tidligste Mormoner, bleven greben af en stærk Længsel efter Zion, de Helliges Stad i Amerika, den store Mod-sætning til de hedenske Lande, hvor de Hellige forfulgtes, medens de der kunde bo i Fred, hver under sit Figentræ og sit Vintræ, — og han havde truffet Foranstaltninger til at sælge sin Gaard og udvandre til Amerika med sin Familje. Og Mormon-Prædikanterne tilskyndede de Helliges Udvandring til Amerika, da det var Brigham Youngs Hensigt at danne en

Mormon-Stat i det vestlige Amerika, paa Trods mod de Forenede Stater.

Men nævnte Retssag holdt Søren Schou tilbage i Danmark et helt Aar, siger hans Søn, endog efter at han havde solgt alt, hvad han ejede. Han vandt Sagen, mener John Schow, og var nu færdig til Afrejse. Af Pengene, han fik for sin Ejendom, betalte han som god Mormon naturligvis Tiende til Kirken, og desuden gav han en ikke ubetydelig Sum til Mormonernes Emigrationsfond, saa at ogsaa de fattige blandt „de sidste Dages Hellige“ kunde komme med til Zion ved den store Saltsø. Saaledes har Mormonerne maalket ikke faa danske Gaardmænds Pengepung for betydelige Summer. Herom kan der efter „Morgenstjernen“s Beretninger anføres flere Vidnesbyrd. Inden Søren Schou forlod Vamdrup, maatte han stede et af sine Børn, en 11-aarig Datter, Birthe, til Jorde. Med Hustru, 4 Sønner, 1 Datter, 1 Svigersøn og 1 Svigerdatter rejste Søren J. Schou fra Kolding den 8. April 1857 og tog Vejen til København for derfra i Selskab med en stor Skare af Mormoner at gaa videre til Amerika.

Hans Sønner Jeppe og Anders, begge af første Ægteskab, der ikke var Mormoner, blev i Danmark til deres Død. Jeppe* havde, siger hans Halvbroder, været Soldat i 1848; Meningen er dog maaske: i 1864. — Ligeledes er der vistnok Fejl i Angivelsen af Tallet paa Søren Schous Børn, der rejste med ham fra Danmark; thi som det følgende vil vise, var i alt Fald to af hans Døtre med. — De maatte vente nogen Tid i København paa Skibslejlighed til England. I denne Vintertid blev den lille Johannes (o: John S. Schow)

* Jeppe Sørensen Schou var Smed ligesom Faderen.

kendt med en ældre Mand, der absolut vilde beholde den lille Dreng og lovede at gøre ham til sin Arving, hvis Faderen vilde give Afkald paa ham og lade ham blive i Danmark. Manden var rig og ejede 9 store Huse i Byen, som han viste Drengen. Dog, Søren Schou vilde ikke af med sin Søn, der som den yngste Dreng var Familiens Yndling; han skulde med til Zion!

„Morgenstjernen“, 3. Aargang; Side 52—53, i sin Beretning om „Det 8de Emigrantselskab“ (1857) maa her tjene til at udfylde John Schows Oplysninger angaaende Rejsen. Inden vi lader Emigranterne gaa om Bord i Dampskibet „L. N. Hvidt“, som skulde føre dem til England, maa vi fortælle lidt om Svenskeren O. N. Liljenquist, der skulde med som en af „Raadgiverne“. Denne skaanske Skræder, der var vunden før Mormonismen i 1852 i København og siden havde været ivrig i at vinde andre for den ny Tro, fortæller i sin udførlige Selvbiografi i „Morgenstjernen“, II, 40 følgende om, hvorledes han, da han den 18. April 1857 med Hustru og 4 Børn satte sig i en Droske for at køre til Dampskibsbroen, blev omringet af en Pøbelhob, „der gjorde Forsøg paa at berøve os Børnene; og det vilde ogsaa have lykkedes dem at gøre dette, hvis ikke Politiet i Tide var kommen os til Hjælp.“

Den 18. April Kl. 2 Eftermiddag afsejlede „L. N. Hvidt“ med 536 Sjæle om Bord under Ledelse af Hector C. Haight. Den 21de om Eftermiddagen naaede de Grimsby i England. Herfra gik Rejsen med Jernbane til Liverpool, hvor de den 25. April afsejlede fra med Skibet (Sejlskibet) „Westmoreland“. Om Aftenen før Afrejsen, mens Skibet laa for Anker paa Rheden, blev 5 Par ægteviede. — Præsidentskabet i

Liverpool beskikkede M. Cowley til Leder for Selskabet og ansatte Lunt og Liljenquist som Raadgivere. De Hellige inddeltes i 4 Distrikter, hver under sin Ældste. De gik i Seng mellem 9 og 10 om Aftenen og stod op henved Kl. 5 om Morgen. Der holdtes Bøn Morgen, Middag og Aften; om Søndagen holdtes Faste, Bøn og Prædiken. Der oprettedes Skoler i hvert Distrikt „for at undervise de Hellige om det engelske Sprog“, siger „Morgenstjernen“. Der blev ogsaa dannet et Musikkorps, „og de Hellige deltog ofte i Dans og andre uskyldige Førnøjelser“. Sundhedstilstanden var god, kun en Mand paa 82 Aar og to smaa Børn døde under Overrejsen; et Barn blev født om Bord og fik Navnet Decan Westmoreland efter Kaptejnen og Skibet. „Morgenstj.“ siger, at Rejsen varede 36 Dage, men John Schow paastaar, at den varede i 6 Uger og 3 Dage, inden de den 31. Maj kom til Philadelphia; muligvis regner han Rejsens Begyndelse fra Kolding. „Det hele gik ordentlig til paa Skibet“, siger han, „for de danske Mormoner var alvorlige Folk“. Det var først paa Rejsen over Prærien, at en af Mormonlederne sagde til Søren Schou, der læste i sin Bibel, at den kunde han lige saa godt kaste bort nu, for i Utah havde man levende Profeter og Apostle, der kunde sige ham, hvad han skulde gøre! — Endnu maa bemærkes, at saavel paa Skibet som under den øvrige Rejse fik Emigranterne Proviant udleveret, men Kogningen maatte de selv besørge, som de kunde bedst.

Fra Philadelphia tog de danske Pilegrimme med Jernbanen den 2. Juni, og den 9. naaede de til Iowa City, dengang det vestlige Endepunkt for alle Jernbaner i Amerika. Paa denne 7 Dages Rejse, der nu kan

endes paa 2 Dage, døde en Bornholmer, Hammer, samt 3 Børn. Fra Iowa City til den store Saltsø i Utah, Pilegrimmenes Maal, er der 1300 engelske Mil med Jernbane, som ikke fandtes dengang. Til det foreløbige Maal, Omaha, er der fra Iowa City 264 Mil, dengang for en meget stor Del gennem ubeboede Egne.

Til denne Rejse udrustede man sig nu i Iowa City, som man bedst kunde. Først delte Selskabet sig i to Dele. De, der havde Penge, skulde fortsætte Rejsen til Utah med det samme. De, der var for fattige hertil, blev tilsagt at søge Arbejde i Omegnen, saa de kunde fortsætte Rejsen senere. De, der skulde med paa Rejsen, deltes atter i to Dele — efter Formue og Lejlighed. De, der havde Penge, saa de kunde købe Okser og Vogne, kom med i Oksetoget, der bestod af 198 Sjæle, 31 Vogne, 122 Okser og 28 Køer, under Ældste Mathias Cowleys Ledelse. Til dette Tog hørte Søren Schou, der i Iowa City købte 6 Trækokser, 2 Køer og 1 Oksevogn med Tilbehør. Vognene forspændtes med 3 Par Okser, var overspændt med Telt-dug, under hvilket der kunde soves; de lignede i Virkeligheden kørende Telte, — „Prærie-Skonnerter“ kaldte Amerikanerne dem. Vögntoget startede fra Iowa City og naede Florence ved Omaha den 2. Juli i temmelig god Tilstand.

De, der ikke havde Raad til at købe Okser, og det var nok de fleste, maatte selv være Trækdyr. Brigham Young, som altid var en praktisk Mand, havde nemlig i 1855 opfundet et tohjulet Køretøj, som fattige Emigranter maatte slæbe over Prærien. En saadan Haandkarre, som vejede ca. 60 Pund, skulde 5 Personer være fælles om, og hver af dem havde Lov til at have

17 Punds Bagage, bestaaende af de nødvendigste Klædningsstykker og Kogeapparater. Iførte Seler maatte saa Emigranterne skiftes til at slæbe og skubbe disse tohjulede Tingester over den ujævne Prærie. Haandkarre-Kompagniet, som bestod af 330 Personer og 68 Haandkarrer, stod under Ledelse af Ældste J. P. Park.

Tre Vogne med Telte og Proviant fulgte dette Tog. Det er gerne varmt i Iowa i Juni og Juli, og i 1857 faldt der i disse Maaneder megen Regn, saa Vejene var opblødte. Det kan derfor ikke undre os, at da nævnte Tog landede i Florence, var mange af Folkene syge paa Grund af Forandring af Kost og Klima og vel ikke mindst af Anstrengelse. Indtil denne Dag kan man endnu se, hvor Mormonernes Veje gik gennem Iowa, de saakaldte „Mormon-tracks“. De kan saaledes tydelig ses paa den danske Kirkegaard i Jacksonville, Shelby County, og en Del af den store, danske Nybygd, hvis Centrum er Elk-Horn, Iowa. I Florence hvilede Selskabet lidt og købte Proviant til den sidste Del af Rejsen, som tillige var den længste, nemlig 1036 engelske Mil, gennem Staterne Nebraska, Wyoming og en Del af Utah. Rejsen gik tilmed temmelig jævnt opad fra Omaha, der ligger 1034 Fod over Havfladen, til Laramie, Wyoming, 7145 Fod. Derfra gaar Vejen noget ned ad til Salt Lake City, der ligger 4260 Fod over Havet. Togets Ledere holdt Raad i Florence og blev enige om, at Rejsen straks skulde fortsættes; kun skulde de, der ikke kunde gaa, blive tilbage for ikke at falde Selskabet til Byrde. Allerede 6. Juli forlod Oksetoget Florence, og Haandkarre-Toget satte sig i Bevægelse Dagen efter. „Morgenstjernen“, hvis korte Rejseberetning vi hidtil i det

væsentlige har fulgt, slutter med at sige: „Den 13. September ankom begge Kompagnier lykkelig og vel til Salt Lake City.“

John Schow, som gjorde det meste af Rejsen til Fods i Selskab med andre Smaadrenge, mener, at der var 67 Oksevogne og 66 Haandkarrer, der forlod Iowa City. Baade Mænd og Kvinder maatte være Trækdyr over Prærien, og blandt dem, der trak en Haandkarre paa denne Rejse, nævner han sine Forældres senere Nabo i Fremont, Nebr., Jens Søndermark fra Vendsyssel. I Iowa fandtes ikke faa Farme paa deres Vej, i Nebraska derimod ingen. I Nebraska var de derimod fri for Regn, og her saa de en Mængde Bøfler og Indianere. Af de første skød man en Gang imellem; de sidste viste sig fredelige mod de Rejsende, skønt der ellers siden 1854 havde været Krig mellem dem og de Hvide. At komme ind herpaa vilde føre os for langt. Nævnte Krig havde ellers sin Begyndelse med en lam Ko, som nogle unge Indianere skød for Mormonerne i Nærheden af Fort Laramie. Som Eksempel paa, at Indianerne var fredelige, fortæller Schow, at en dansk Pige, som havde forvildet sig fra det øvrige Selskab, blev funden af Indianerne, der beholdt hende i deres Lejr om Natten, men næste Dag bragte de hende tilbage til hendes Rejse-selskab. Pigen sagde, at hun havde aldrig haft det bedre end hos Indianerne. Han fortæller ogsaa, at undertiden var han og de andre Drengene indtil 2 Mil bag efter Toget; de skulde lege, og undertiden kunde de finde en afdanket Hest, som et tidligere Tog havde kasseret. Den gjaldt det saa om at fange og faa en Ridetur paa til Afveksling. Undertiden standsede Toget en Dags Tid, saa Kvinderne kunde faa den nødvendige

Vask besørget og Okserne, baade de to- og de firbenede, faa en Smule Hvile.

Men ogsaa af andre Grunde standsede Rejsefølget. Der var nemlig flere, der døde paa Rejsen. Af disse var der særlig én, hvis Død voldte den 10-aarige Johannes dyb Sorg. Hans lille Søster døde og blev begravet ved Loup-Floden, i Nærheden af, hvor nu Byen Columbus ligger.* Johannes mærkede sig nøje Stedet, hvor den lille Søsters Grav var; det var nær Floden, hvor tre store Træer stod nær hinanden. Men da han 7 Aar efter kom tilbage til de samme Egne og søgte efter Graven, kunde han alligevel ikke finde den. — De naaede som sagt til Saltsøstaden, naturligvis trætte og forkomne af den lange og besværlige Vognrejse, men ellers saa nogenlunde helskindede.

Lidt om Livet i Utah.

Fra Salt Lake City spredtes de nyankomne til mange forskellige Steder. Det stod dem frit for at rejse, hvorhen de vilde, kun ikke bort fra Utah; Porten var nemlig lukket til den Side, som vi siden skal høre. Søren Schou, der alt havde opdaget, at Mormonismen i Amerika saa helt anderledes ud, end han havde ment og ventet, da han var i Danmark, tog fra Salt Lake City til Spanish Fork, en 60 Mil mod Syd. Spanish Fork ligger i den smukke, frugtbare Utah Dal, Øst for den store Utah-Lake, der ikke maa forveksles med Salt Lake, som ligger længere mod Nord. Her købte Søren Schou en Kælder med Have og 40 Acres Land for et Par af sine Okser, siger hans Søn. „Kælderen“ var et Jordhus som de fleste i Utah dengang. John Schow undrede sig over, at de skulde være kommen

* Den lille Pige var 7 Aar gl. og hed vistnok Karen.

til en By, for han kunde ingen Huse se; han syntes, at Folkene kom kravlende op af Jorden. I Vamdrup havde Søren Schou haft en Gaard paa 40—50 Tønder Land. Nu ejede han 40 Acres Land og en Jordhule i Mormonernes forjættede Land. Han dyrkede sin Jord og avlede godt, men gjorde snart den Opdagelse, at han levede i et Land, hvor han var under Opsigt. Der kunde ikke sendes et Brev med Posten, før det var læst og godkendt af højere Vedkommende. Mormonismen er som Jesuitismen et af de finest gennemførte Spionsystemer, som Verden kender. Ogsaa med Breve, som modtoges udefra, vilde Mormonsamfundet helst vide Besked. Havde en Person tilladt sig alt for frie Udtalelser eller paa anden Maade var mistænkt, var han udsat for Kirkens Hævn gennem dens saakaldte „Mord-Engle“, de berygtede Danitter.

John Schow véd at nævne flere Danske, der paa den Maade er skaffet ud af Verden. De raadne Grene, som ikke bar Frugt, skulde afhugges af Kirkens Træ, og de blev det. Folk kunde deltage i Kirkens Møder som gode Medlemmer uden at have Anelse om, at der var udtalt Dødsdom over dem; og andre, som deltog i samme Møder, var sat til at udføre Dommen, og de gjorde det — eller blev selv myrdet. Men, siger John Schow, den, som holdt sin Mund, passede sig selv og opfyldte sin Pligt mod Kirken, kunde naturligvis leve i Fred og Ro. — Penge kendte man ikke noget til i Mormonsamfundet i Almindelighed, før de Forenede Staters Soldater fik Magten i Utah. Før den Tid passede Præsteskabet Pengekassen; Folk i Almindelighed maatte nøjes med Naturens Frembringelser og hvad de kunde bytte sig til for disse eller for Arbejde. Vilde man f. Eks. købe Kaffe, Sukker,

Sirup e. l. i en Butik, bragte man en Sæk Hvede med sig og tuskede sig igennem. Kaffe, siger jeg; men rigtige Mormoner skulde helst hverken drikke Kaffe, ryge Tobak eller lignende, saa lidt som en rigtig Adventist nu om Dage, Søren Schou blev imidlertid i de Ting ved, hvad han havde lært, drak sin Kaffe og røg sin Pibe, som han plejede. „Den Synd tager jeg paa mig“, sagde han, naar nogen mente, at saadant var upassende for et Medlem af de sidste Dages Hellige. Han røg sin Pibe den sidste Morgen, han levede, fortæller hans Søn. — — I sit Indlæg for Retten i Kolding havde Søren Schou sagt om Flerkoneriet: „men det udføres kun i Utah.“ — At det praktiseredes der, ogsaa i Spanish Fork, hvor han boede, fik han snart Beviser paa. En Dansker dør, Hans Hansen, havde ikke mindre end 8 Koner, og Mølleren paa Stedet havde 9 osv. osv.

Men de stakkels Kvinder laa i bestandig Kævl med hverandre, sloges undertiden, saa „Haar aa' Man'“ røg af dem, fortæller John S. En Foranstaltning, som Præsteskabet forsøgte at gennemføre, men blev standset i af de amerikanske Soldater, hvorved kun Præsterne blev de egentlige Mænd i Landet, de andre kun af den Slags, som nævnes i Matth. 19. 12., skal jeg ikke komme nærmere ind paa. Men John Schow hævder paa det bestemteste, at det er Tilfældet, og at de unge havde det som et Emne, de ofte diskuterede indbyrdes. Mormonerne førte ingen Processer af nogen Slags dengang. Havde en gjort sig skyldig i Tyveri, tog den, han havde stjaalet fra, nogle Venner med sig, sikrede sig vedkommendes Person og klyngede ham op i nærmeste Træ, — og dermed var den Potte ude!

Den Dag, da Schou-Familien drog bort fra Utah-Dalen i 1864, saa John Schou 12 Mand hængende paa den samme Planke. De havde mødt en Mand og stjaalet hans Okser. Manden fik samlet en Flok af sine Venner og gjorde saa Brug af den sædvanlige Procesmaade.

Komme bort fra Utah! Det var der ikke saa faa, der prøvede paa ogsaa dengang, men de fleste kom af med Livet ved det. For mange Aar siden talte jeg med en saadan Flygtning her i det vestlige Nebraska. Han var mistænkt og som saadan dømt til Døden. En Nat kom nogle Personer til hans Hus og befalede, at der skulde tændes Lys. Mandens Datter, som anede, hvad der forestod, søgte efter Svovlstikker for at tænde Lys, men i Stedet for at tænde Lysen stak hun Svovlstikkerne i Munden, saa de ikke kunde tænde, hvor meget man end rev dem. Imidlertid slap Manden ud af et Vindue i et andet Værelse og kom bort i Mørket — og slap omsider med sin Familie ud af de sidste Dages Helliges Klør. — John S. fortæller om en Dansker, der var paa Flugt bort fra Utah, men blev dræbt i Salt Creek Canon, og saadan var der flere.

Der var ingen offentlige Skoler i Utah dengang, Børnene lærte lidt eller intet. Søren Schous Søn Peter, der var 13 Aar, da Familien forlod Danmark, havde gaaet i Skole der. Johannes derimod har, saa vidt jeg forstod ham, ikke gaaet i Skole i Danmark. En gammel Mormon holdt Skole i Spanish Fork, og han gjorde Søren Schou Kontrakt med, at han skulde undervise Johannes for en Bushel (2 Skæpper) Hvede om Ugen. Det gik en Maaned, men saa vilde Skolemesteren, at de, der havde Børn i Skolen, skulde og-

saa betale for Brænde til at holde Skolelokalet varmt med. Dette mente Søren S., var urimeligt, og tog sin Dreng ud af Skolen, og dermed endte saa tillige dennes Skolegang for bestandig. John Schow fortæller, at hans Forældre lærte ham at læse i den danske Bibel; da han siden kom til Fremont i Nebraska, besøgte han en engelsk Søndagsskole i 5 Aar, „og dér lærte jeg det meste af det, jeg véd om kristelige Ting“, siger han.

Han og hans Brødre maatte tidlig hjælpe deres Fader med, hvad de kunde; og de hjalp ogsaa Naboerne med deres Arbejde, naar det tiltrængtes. John Schow mener saaledes, at han i Spanish Fork har hjulpet Mark Hansen, den senere Udgiver af Ugebladet „Den danske Pionør“ i Omaha, Nebr., med at stakke Hvede; de kunde ikke enes om, hvorledes Negenene skulde vendes i Stakken: Mark Hansen vilde have dem vendt med Rodenden opad, hvilket John var vis paa, var forkert, for saadan gjorde hans Fader ikke.

S. J. Schou boede i Spanish Fork i 4 Aar og var nu kommen til at indse Mormonismens Usandhed baade i Lære og Levned. Men han havde tillige lært at holde Tand for Tunge, hvilket, som vi har set, jo var nødvendigt under de daværende Forhold. Efter at have holdt ud i Spanish Fork i 4 Aar, tog han i 1861 til Fairfield paa modsat Side af Utah Lake, i Nærheden af Camp Floyd, hvor de Forenede Staters Militær-Station var. Efterhaanden havde Mormonmyndighederne lært, at de Forenede Stater ikke var at spøge med, og at navnlig Posten skulde have sin frie Gang, Menneskers Liv og Ejendom beskyttes. At han ikke allerede nu tog tilbage til Staterne, havde

ikke sin Grund i Kærlighed til Utah, men derimod i, at den forfærdelige Krig mellem Nord- og Sydstaterne angaaende Slaverispørgsmaalet nu var i fuld Gang. Desuden var der nu mere taalelige Forhold i Utah og navnlig gode Penge at tjene for hans Sønner, der jo nu var vokset til. En Mængde Mennesker rejste i disse Aar til Californien, og Sølvminerne i Nevada trak ligeledes mange Mennesker Vest paa. Som Følge heraf var der en Masse Gods og Proviant, der skulde samme Vej. Der gik derfor stadige Oksetog med Fragt fra Omaha og andre Byer i Mellemstaterne til Pacifik-Kysten. Her var gode Penge at tjene som Oksedriver. John Schow, som fra Dreng af var vant til at færdes ude i den store Natur i det bjærgfulde Utah, til Dels som Faarehyrde ude i Bjærgene, hvor han har sovet mangan Nat under aaben Himmel med sin Sadel til Hovedpude, udsat for Fare baade af Indianere og vilde Dyr, som dengang ikke var lidet talrige derude, og har redet paa sin Pony gennem de trange Bjærgkløfter ved Nat som ved Dag — har sammen med sine Brødre ogsaa været Oksedriver fra Salt Lake City til Carson City i Nevada, nu Nabostaten til Utah mod Vest, en Afstand paa ca. 450 Mil, over Bjærg og Dale, saavel som over store, vandløse Sletter, som de findes navnlig i Nevada. Mere end én Gang var baade Menneskers og Dyrs Liv i Fare i de store Sandørkener; men 30 Dollars om Maaneden samt Kost var en god Løn og øvede sin Tiltrækning, saavel som Farerne.

Inden Søren Schou i 1864 forlod Utah, havde Døden atter tyndet ud i hans Børneflokk. Han Søn Niels døde i San Pete Dalen i Utah i 1860, og Datteren Ane Marie, som var gift med Søren Watt, døde i 1861

fra 3 Børn. Og ligesom to af hans Sønner blev i Danmark, da Schou rejste til Amerika, saaledes var der nu en Søn, Hans, som blev i Utah og ved Mormonismen, da Søren Schou forlod dem begge. Hans Schou boede i Ogden, Nord for Salt Lake City, hvor han døde for mange Aar siden. Saa vidt man véd, er hans Efterslægt endnu Mormoner, men John Schow har tabt Forbindelsen med den.

Det blev altsaa kun de gamle og Sønnerne Peter og Johannes, der i 1864 forlod Utah. Kommandanten i Camp Floyd tilbød at sende en Afdeling Soldater med for at beskytte dem, til de var ude af Utah; men dette Tilbud tog de ikke imod, da det vilde vække for megen Opsigt. Der var nemlig en stadig Strøm af Rejsende paa Vejen, saa det var let at komme i Selskab.

I Følge med 3 andre Vogne begyndte saa den nu stærkt udtyndede Schou-Familie paa den ca. 1000 Mil lange Rejse til Fremont, Nebraska. Den ene Vogn ejedes af en gammel dansk Pebersvend, som i sin Tid (1847) havde været med paa Mormonernes første Tog til Utah. Den anden Vogn ejedes ligeledes af en dansk Pebersvend, Niels Kræ'n, der var en noget underlig Person. Han var solblind, siger John S., kunde næsten ikke se om Dagen, men om Natten saa han ualmindelig godt. Niels Kræ'n var ikke blot træt af Mormonismen, men af Tilværelsen og omgikkes med Tanken om at tage sit Liv. Ved Platte-Floden i Nebraska vilde han drukne sig selv, men opgav det, da han ikke kunde finde et passende Sted til det. Da han siden fik Arbejde med sine Heste i Nebraska, men ikke kunde se at pløje rigtigt, tog han Kursen tilbage til Utah. Den tredje Vogn i Følget ejedes af

en amerikansk Familie, hvis Datter var jævnaldrende med John Schow og altid var i dennes Selskab, hvilket ærgrede Niels Kræ'n, der anklagede John til Moderen, som kun trøstede ham med, at det var naturligt nok, at unge Mennesker søgte hinandens Selskab. Den fjerde Vogn var Søren Schous. Hvor meget han ejede, da han forlod Utah, véd jeg ikke, men da han kom til Fremont, havde han 4 Ponies, 4 Okser og 1 Ko samt Vogn med Tilbehør og tilmed vel en Del rede Penge. Hver Dag under Rejsen mødte de en Mængde Vogne med Emigranter paa Vej til California; de vilde bort fra de Egne, hvor Krigen rasede. Som Eksempel paa de Rejsendes store Mængde fortæller John Schow, at ved Green River i det østlige Utah, hvor der var Færge over den store Floð af samme Navn, havde man den Dag, de kom over Floden, taget ind ca. 2000 Dollars i Færgepenge! Der betaltes 6 Dollars for hver Vogn. I det hele betalte Schou-Familien 60 Dollars i Færgepenge fra Salt Lake City til Fremont. En Jærnbane-rejse paa samme Distance nu om Dage kan gøres paa mindre end to Døgn og koster henved 37 Dollars!

Hvor lang Tid Rejsen tog i 1864, kan jeg ikke sige, men Selskabet forhastede sig ikke.* Der var Arbejde nok at faa undervejs med at køre Fragt for Regeringen, og de tog heraf, hvad de kunde overkomme og tjente store Penge derved. Det var nok ikke saa langt fra, at de gamle Schous forelskede sig i dette Rejseliv i den høje, klare Bjærgluft, som findes derude i Vesten, saa de nær var bleven ved det. Imidlertid kom de stadig længere og længere mod Øst.

* De naaede Fremont den 4. Juli 1864 — Amerikas store Frihedsdag.

Paa Vejen mødte de bl. a. ogsaa en hel Del Mormoner, der stiledede mod Utah, som de selv havde gjort 7 Aar tidligere. Blandt disse var flere danske Familier. Søren Schou, som nu selv havde erfaret, at Mormonismen var et skammeligt Bedrageri, raadede sine Landsmænd fra at rejse til Utah, da han vidste, de vilde komme til bitterligt at fortryde det. En af de Familier, han saaledes mødte og advarede, var Smed Christian Hansens, vistnok fra Vendsyssel. Chr. Hansen hørte paa, hvad Søren Schou fortalte, men fortsatte alligevel sin Rejse mod Vest. Dog, nogle Dage efter at Søren Schou var kommen til sit Bestemmellessted, kom Smeden ogsaa kørende med sine Okser til Fremont. Medicinen havde virket — han havde faaet Øjnene op, forlod sit Selskab og vendte om. Christian Hansen, der i sin Tid blev John Schows Svigerfader, boede i Nærheden af Fremont til sin Død i 1879 som Farmer og Smed. Hans Søn er nu en meget fremragende Mand i Byen.

Schou-Familien i Fremont.

Fremont i North-Platte Dalen, ca. 45 engelske Mil Nordvest for Omaha og 25 Mil Sydvest for Blair, er nu en blomstrende By paa 9—10,000 Indbyggere, et Jærnbane-centrum, idet ikke mindre end 3 forskellige Baner gaar gennem Byen, County-Sæde i Dodge County, der rummer mange Danske, hvoraf atter ikke saa faa bor i selve Byen, dels som Forretningsmænd, dels som „retired farmers“, som vi kalder dem her i Landet, det vil sige: forhenværende Landmænd, der nu lever af deres Formue. En 10—12 Mil Nord for Byen, paa „Fremont Bakker“ oven for Floddalen, fin-

dés et blomstrende Landskab med mange rige danske Landbrugere.

I 1864 var der, siger John Schow, i Fremont kun 3—4 Huse, nemlig en Kolonialhandel, en Smedje og et lille Hotel og maaske endnu et enkelt Hus. Alle Varer maatte hentes fra Omaha pr. Vogn. Der var i Omegnen nogle faa Danske, som havde taget Land („Homestead“), og som alle tidligere havde været Mormoner og i Utah. Af disse nævner John Schow Jens Andersen fra Jylland, der havde Land Vest for Fremont. Han er nu død for mange Aar siden. Endvidere Fjeldgaard og Lundgreen, begge frafaldne Mormoner og nu forlængst døde. Om Lundgreen fortalte Sch., at han engang i Utah, da han havde forsét sig, blev dømt til at løbe Spidsrod for 7 Kvinder, der skulde piske ham. De gjorde det, „men de slog ikke ret haardt“, sagde Lundgreen. Desuden nævnes Jens Burger og „Hamborg“-Petersen, der var og blev Mormon. Om Søren Schou var tidligere kendt med nogle af disse, og om det var Grunden, hvorfor han slog sig ned ved Fremont, véd jeg ikke. Vist er det, at han fik et Homestead paa 100 Acres i Dalen Nord for Byen — højere oppe i Landet kunde han have faaet mere —, og at han her havde sit Hjem, til han døde. For at Familien kunde eksistere, maatte Sønerne ud at arbejde. Ogsaa her fik de Arbejde med at køre Fragt fra Omaha og Vestpaa. Tillige maatte de naturligvis hjælpe den gamle med at faa Prærien brækket op. Søren Schou var jo nemlig ikke nogen ung Mand mere, om han end var rask og rørig.

Efterhaanden kom der ikke saa faa Danske tilbage fra Utah og tog Land ved Fremont. Blandt disse skal vi her nævne Jens Søndermark, der i Utah var Til-

hænger af Joseph Morris, en af Brigham Youngs mange Medbejlere til Herredømmet over de Hellige og til Profet-Kappen; han fik en blodig Udgang af Verden i 1862, „som en, der havde lært Kætteri i Zion og sat sig op imod Herrens Salvēde.“ At Jens Søndermark ikke kom af med Livet ved denne Lejlighed, havde sin Grund i, at man antog ham for ikke at være rigtig i Hovedet, saa han var ikke værd at skyde. Han kom til Fremont 1866, men blev vist egentlig ved at være Morrissit til sin Død i 1901. Hans Hustru og Børn derimod sluttede sig til den lutherske Menighed paa Fremont Bakker.

En anden dansk Mand, der havde været Søren Schous Nabo i Spanish Fork, kom ligeledes til Fremont. Da han var i Spanish Fork, var han gift, men havde ingen Børn. Hans Kone var noget halt. Manden tænkte paa at tage sig endnu en Kone, men Søren Schou raadede ham bestemt fra det. Tiden gik, og Manden fik sig en Kone mere, og en skønne Dag landede han i Fremont med fire Muler og to Koner! Have disse sidste paa ét Sted kunde han ikke, saa klog var han bleven. Han lod saa den ene blive i Fremont og rejste med den anden til Omaha. Da han siden vilde besøge Fremont-Konen, fandt han hende gift med en anden, og da han saa efter en Tid rejste til Omaha for at besøge sin Kone dér, fandt han ud, at hun var rejst til Missouri (Staten af dette Navn). Han rejste efter hende, fandt hende ogsaa — men som gift med en anden Mand! Kvinder var der nemlig faa af i de amerikanske Nybygder i de Dage. I sin Kvide rejste Manden, der nu hverken havde Kone eller Børn, tilbage til Utah igen. John Schow, som i Spanish Fork ofte havde hjulpet

nævnte Mand med Høstarbejde og passet hans Kreaturer, roser den lamme Kone som en mild, godsindet Kvinde.

Blandt dem, som kom til Fremont fra Utah, trætte af Mormonismen, maa vi ikke glemme Søren Schous Svigersøn, Søren Watt, hvis Hustru, som vi alt har nævnt, døde i Utah i 1861. Søren Watt, der havde været Skibstømrer i Danmark, blev gift igen og fik Land Nord for Fremont. Han sluttede sig i Nebraska til den episkopale Kirke og ligger begravet paa den danske Kirkegaard paa Fremont Bakker, hvor hans Børn har sat et kostbart og meget iøjnefaldende Mindesmærke paa hans Grav. Hans Søn, Andrew Watt, har gjort sig bemærket som Karikatur-Tegner ved et Dagblad i Amerika. Han har nu Ansættelse i en stor Trælasthandel i en af Kyststaterne (Washington). Den anden Søn, Søren Watt, er Skibstegner (designer) og har bl. a. givet Planen for et af de Forenede Staters Krigsskibe. Datteren, Anna, har været gift to Gange og lever nu som Enke i Vesten.

Brød Søren Schou med Kristendommen, da han ophørte at være Mormon? Dette, som desværre saa mange Landsmænd i Amerika har gjort, gjorde Schou ikke. Hans Brev i „Kolding Avis“, som jeg alt har henvist til, bærer stærkt Vidne derom. Og der er Vidnesbyrd om, at han og hans Hustru var gudfrygtige Folk, der læste Bibelen og søgte Kirken, naar de havde Lejlighed dertil. I hans Dage var der kun ganske faa danske Prædikanter i Amerika med Undtagelse af Mormoner og Baptister. Der var dog enkelte. En af disse, N. P. Lang, har besøgt de fleste ældre danske Settlementer i Mellemsstaterne, kom ogsaa til Fremont og holdt Møde for Danskerne. Hans kirkelige Stand-

punkt, om han havde noget, var vist ikke saa lidt taaget. Han har i Danmark udgivet en Samling religiøse Sange, som han kalder „Den lille Sanger“, saa vidt jeg husker. En anden Mand, Anders Frederik Andersen fra Fyen, har navnlig været flittig til at besøge Danskerne i Nebraska; og da den danske Kirke i 1872 begyndte Udgivelsen af „Kirkelig Samler“, sluttede han sig til dens Mission. „Den danske Pionér“ kaldte ham „Tyrepræsten“, fordi han, der var en fattig Mand, pløjede med to unge Tyre paa sit Land, naar han ikke var ude at prædike. Ogsaa han har holdt Møder for Danskerne i Fremont; og Søren Schou og hans Familie var med til disse.

En Gang i 1873, da Lang holdt Møde i Fremont, kom Andersen gaaende ind i Lokalet paa bare Fødder og med Støvlerne paa Nakken, efter at Mødet var begyndt. Da Lang var færdig, stod Andersen op og talte, og han talte godt, siger John Schow. Efter Mødet gik Andersen med Schous hjem for at blive hos dem om Natten. Medens han var hos dem, blev Schous Kone syg og døde meget pludselig. Ved den paafølgende Begravelse talte Andersen i Huset og Lang i Mødelokalet. „Andersen er den bedste Mand til at prædike, jeg har hørt“, siger John Schow.

Efter Moderens Død rejste Peter Schou til Danmark for at besøge sine Slægtninge og, om muligt, finde en Hustru. „Du skal da ingen tage med til mig“ — sagde John til ham ved Afskeden. Han tænkte ikke paa at gifte sig, saa længe nogen af hans Forældre levede. Desuden havde han haft Prøve paa, hvad det fører med sig, at en prøver at finde en Hustru til en anden. Hans Moder havde nok i et Brev til Venner i Danmark udtalt, at hendes Sønner var i

den Alder, da Folk plejer at gifte sig, men at der var faa Piger i Amerika, hvor de boede. Desuden syntes hun nok bedst om at faa danske Svigerdøtre. Nogen Tid efter kom en Pige fra Danmark og paastod, at John Schow skulde gifte sig med hende, for, sagde hun, „din Moder har jo skrevet om Piger fra Danmark“. Herom vilde John ikke høre Tale. Men Peter rejste til Danmark og fandt en god Hustru paa sin Hjemegn. Efter 12 Aars Ægteskab døde han fra hende og 6 Børn — af Tæring. Hans Enke blev siden gift med en anden og lever nu i Nance County, Nebraska, i et godt og lykkeligt Hjem.

Men i flere Aar boede Peter og hans Hustru paa det gamle Homestead ved Fremont, hvor ogsaa John blev en Tid efter Faderens Død.

Den gamle Søren Schou opnaaede en Alder af 82 Aar og døde i Oktober 1879; han ligger begravet i Fremont, Nebraska. Han var lille af Vækst, men stærk; hans Kone derimod var en temmelig høj Kvinde. Søren Schou var en fornuftig, rettænkende Mand, bestemt i sin Optræden og godgørende mod alle, der trængte. „Vær maadeholden i alle Ting og vær god mod fattige; det bliver I ikke selv fattige af“, sagde han til sine Sønner. Og dette Faderens Raad har de fulgt.

John Schow blev den 22. Febr. 1879 gift med Mary Hansen, en Datter af Smed Chr. Hansen, som tidligere er omtalt. Hun døde imidlertid i November samme Aar, saa dette Ægteskab blev ikke langt.

I 1883 drog John Schow til Nance County, ca. 100 Mil Vest for Fremont, og tog Land; han var en af de første Danskere i dette County, hvor der siden den Tid har været en lille dansk Nybygd. Her blev han i samme

Aar gift med sin nuværende Hustru, Marie Nielsen, der er født i Sunds ved Herning og kom til Amerika i 1881. John Schow blev i Nance County i 19 Aar. Men i 1902 flyttede han til Howard County, hvor han nu bor paa en stor, smuk Farm, omgivet af sine mange Børn, 5 Døtre og 3 Sønner, af hvilke to Døtre er gifte. Han ejer en Section Land, 640 Acres, og er, navnlig siden hans Sønner voksede til, bleven en velstaaende Mand. — John Schow er høj af Vækst som Moderen, men ikke stærk af Helbred, lider meget af Katarr, navnlig om Vinteren, vistnok en Følge af, at han som ung i Utah har været ude under aaben Himmel i al Slags Vejr. Forleden Vinter opholdt han sig i Florida, hvis herlige Klima han priser.

Men ellers mener han, at intet Klima, hvad Renhed og Sundhed angaar, kan sammenlignes med Utahs. Han taler godt Dansk med jydsk Klang, men taler temmelig hurtigt, og naturligvis taler han Engelsk med Færdighed. Han har en stærk og ærbødig Kærlighed til sine Forældre. Atter og atter kommer han tilbage til, hvad hans Fader og Moder har sagt, og beklager meget, at han ikke har noget Billede af dem. De havde aldrig været fotograferet. Han er en meget godgørende Mand, hvis hjælpende Haand ikke mangler, hvor der trænges. „Jeg er den eneste af Børnene, der nu lever, skønt jeg var den svageste af dem alle. Da jeg var lille, sagde Folk, at jeg ikke blev fem Aar gammel, og da jeg var ung, sagde de: han bliver aldrig 20 Aar! Men jeg lever endnu og kan snart naa de 70“ — siger han. Han er født den 11. Juni 1847.

— — —

Broderen Anders døde, ligesom Peter, af Tæring i

Danmark. En Søn af ham, Søren, kom til Amerika, men fik en sørgelig Skæbne. Han døde nemlig i Statsfængslet i Lincoln, Nebraska. Han var idømt 11 Aars Fængsel, beskyldt for Voldtægt. Alle, som kendte ham, var vis paa, at Beskyldningen var usand; men vedkommende fastholdt den, og han vilde selv ingen Ting sige. John Schow paastod, at hans Brodersøn var ikke rigtig i Hovedet, og navnlig var han altid bange for Kvinder. — Men i Fængsel kom han og kom aldrig levende ud derfra. — — Han er desværre ikke den eneste Dansker, der har været i Nebraska Statsfængsel, selv om Tallet paa dem, der har været der, ikke er stort.
